

KS. MARIUSZ PAWLINA *

Analiza aktywności pastoralnej online w czasie pandemii COVID-19 na przykładzie diecezji elckiej

Niniejszy artykuł dotyczy analizy aktywności duszpasterskiej online duchownych i wiernych świeckich w diecezji elckiej w czasie pierwszego okresu pandemii, czyli od pierwszego lockdownu (marzec 2020 r.) do znacznego znieśnienia obostrzeń sanitarnych (czerwiec 2021 r.)¹. Zawiera też syntezę pastoralnych wskazań przedstawicieli Kościoła instytucjonalnego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania biskupa elckiego Jerzego Mazura. W tym celu została wykorzystana metoda magisterialna autorstwa ks. H. Seweryniaka², dzięki której zmiany kulturowe – następujące wskutek pandemii COVID-19 – charakteryzowane są na podstawie „dokumentów Kościoła oraz komentarzy i analiz teologicznych”³. Do jakościowego bilansu (case study) działań duszpasterskich posłużyła analiza zawartości stron internetowych i mediów społecznościowych redagowanych przez parafie i wspólnoty wspomnianej diecezji⁴. Dane zostały uporządkowane według 16-elementowej kategoryzacji opracowanej przez ks. J. Klocha, a opartej na bazie ponad 1300 rekordów zgromadzonych danych (posty z social mediów oraz stron WWW). Typologia obejmowała następujące aktywności: 1) dobroczynność; 2) działalność naukową w dziedzinie teologii; 3) ewangelizację; 4) fundusze; 5) wiadomości;

* ks. Mariusz Pawlina – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3200-4511>; e-mail: mariuszpawlina90@gmail.com

¹ Motywacją do napisania powyższego artykułu był udział Autora w wykładzie monograficznym pt. „Kościoł online w dobie pandemii” prowadzonym przez ks. prof. UKSW dr hab. Józefa Klocha dla doktorantów na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie w I semestrze roku akademickiego 2020/2021 (podczas zajęć studenci m.in. poszukiwali w sieci aktywności pastoralnej Kościoła w swoich rodzinnych diecezjach).

² H. Seweryniak, *Teologie na „progu domu”*, „Kultura – Media – Teologia” 1(2010), nr 1, s. 9-22.

³ Tamże, s. 20.

⁴ Podobną analizę, ale ilościową, w odniesieniu do archidiecezji poznańskiej można znaleźć w artykule: M. Szczepaniak, *Wirtualizacja i wirtualizacja liturgii? Studium przypadku transmisji Mszy św. w czasie pandemii*, „Collectanea Theologica” 91(2021), nr 1, s. 133-154.

6) katechezę/religię; 7) kulturę; 8) modlitwę; 9) Msze św. i nabożeństwa; 10) spotkania duszpasterskie; 11) pielgrzymowanie; 12) Pismo św; 13) przygotowanie do sakramentów; 14) rekolekcje; 15) wolontariat; 16) zarządzanie online podmiotami kościelnymi⁵.

Warto w tym miejscu podkreślić wagę badań ogólnopolskich odnoszących się do najczęstszej aktywności duszpasterskiej online w czasie pandemii, tj. streamingu nabożeństw. Autorzy opublikowanego w 2021 r. anglojęzycznego artykułu w czasopiśmie „Religions” przedstawili wyniki badań co do skali „transmitowania Mszy św. przez parafie Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce za pomocą live-streamingu online wiosną 2020 r.”⁶. Według badań, w skali kraju 40,8% polskich parafii transmitowało Msze św. online. Kanałami streamingu były serwisy: 1) YouTube (18,9%), 2) Facebook (18,7%), 3) transmisje niezależne technicznie (5%). Analizy wykazały także następujące korelacje: 1) pomiędzy transmisją Mszy św. online a regionem Polski, 2) wielkością i rodzajem parafii a liczbą transmitowanych nabożeństw – więcej z wielkich, miejskich parafii oraz więcej z zakonnych (68,6%) niż z diecezjalnych (38,9). Analizy wykazały też, że w diecezjach, „w których biskupi bezpośrednio zachęcali proboszczów do prowadzenia transmisji z parafii, średni odsetek transmisji był wyższy (46%) niż w tych, w których takich zachęt nie było (38%)”⁷. Istniała także istotna zależność pomiędzy posiadaniem strony internetowej, a faktem strumieniowych transmisji Mszy św.

Celem niniejszego artykułu jest szersze przeanalizowanie pastoralnej aktywności online tak duchownych, jak i świeckich w diecezji ełckiej położonej w północno-wschodniej części Polski.

Znakiem czasu dla współczesnego Kościoła była pandemia Covid-19, która nie pozostała bez wpływu na istniejący świat i jego dotychczasowe funkcjonowanie. Międzyosobowe komunikowanie przeniosło się do przestrzeni wirtualnej: od nauki w przedszkolach, szkołach poprzez pracę, zakupy, opiekę medyczną, po religijne transmisje⁸. Ograniczenia dotknęły również liturgię. Kościół w tym czasie nie zaprzestał głoszenia Dobrej Nowiny i sprawowania sakramentów. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II podkreśla, że zadaniem Kościoła jest odpowiednie odczytywanie znaków czasu. Punkt 11 powyższego dokumentu mówi: „Lud Boży pobudzany wiarą w to, że prowadzi go Duch Pański napelniający okrąg ziemi, stara się w wydarzeniach, potrzebach i pragnieniach,

⁵ J. Kloch, *Parafie online w Polsce w dobie pandemii Covid-19. Studium przypadku*, „Collquia Theologica Ottoniana” 37(2021), s. 97.

⁶ B. Przywara, *Online Live-Stream Broadcasting of the Holy Mass during the COVID-19 Pandemic in Poland as an Example of the Mediatization of Religion: Empirical Studies in the Field of Mass Media Studies and Pastoral Theology*, „Religions” 12(2021), s. 1.

⁷ Tamże.

⁸ W. Skworc, *Słowo wstępne abp. Wiktora Skworca, przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP*, w: *Duszpasterstwo w czasie pandemii. Zeszyt specjalny do programu duszpasterskiego Kościoła katolickiego w Polsce na rok 2020/2021*, Katowice 2020, s. 5.

w których uczestniczy z resztą ludzi naszej doby, rozpoznać, jakie w nich mieszczą się prawdziwe znaki obecności lub zamysłów Bożych. Wiara bowiem rozjaśnia wszystko nowym światłem i ujawnia Boży zamysł odnośnie do pełnego powołania człowieka; dlatego kieruje ona umysł do rozwiązań w pełni ludzkich”⁹.

Odczytując okres pandemii Covid-19 jako znak czasu, duchowni i świeccy w poszczególnych diecezjach w Polsce wykazali się kreatywnością w zastosowaniu internetu w codziennej misji Kościoła. Wiele rozwiązań było zupełnie nowatorskich, zostały dynamicznie wprowadzone w okresie całkowitego lockdownu. Sprawdziły się słowa Benedykta XVI, które wypowiedział w 2013 r. na temat mediów społecznościowych: „Wierzący dostrzegają bowiem coraz bardziej, że jeśli Dobrej Nowiny nie będzie można poznać także w świecie cyfrowym, to może być ona nieobecna w doświadczeniu wielu osób, dla których ta przestrzeń egzystencjalna jest ważna. Świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, stanowi część codziennej rzeczywistości”¹⁰. W ciągu krótkiego czasu Kościół musiał przenieść swoją posługę do sieci.

Wraz z narastaniem pandemii i wzrostem zachorowań duszpasterze zmierzali się z nowym wyzwaniem i duszpasterską szansą do zachowania ciągłości formacji, ewangelizacji oraz sprawowania duszpasterskiej posługi Kościoła. Stan epidemicznego zagrożenia stał się dla duszpasterstwa wyzwaniem, aby w niecodziennych warunkach, zdalnie towarzyszyć wiernym w drodze wiary¹¹. Jak dotąd żadna wojna, prześladowania, naturalne kataklizmy czy zagrożenia zdrowia i życia, nie przyczyniły się do tak szybkich i radykalnych zmian w pracy pastoralnej, jak pandemia Covid-19. Dotyczyły one głównie udziału w praktykach religijnych oraz relacji międzypersonalnych¹².

Biskupi polscy a pandemia

Już na samym początku epidemii w Polsce Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski 12 marca 2020 r. wydała Zarządzenie nr 1/2020, w którym udzieliła pierwszych wskazówek dotyczących posługi duszpasterskiej Kościoła w Polsce¹³. Biskupi od początku pandemii pokazali, że wspólnota kościelna ponosi szczególną odpowiedzialność za życie ludzkie, a co za tym idzie, jest

⁹ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, w: *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, nr 11.

¹⁰ Benedykt XVI, „*Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji*”. *Orędzie Papieża Benedykta XVI na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013>, (dostęp: 16.06.2022).

¹¹ W. Skworec, *Słowo wstępne...*, dz. cyt., s. 7.

¹² J. Brusilo, *Program duszpasterski Kościoła w Polsce 2019-2022 wobec Eucharystii w epidemii COVID-19*, w: *Duszpasterstwo w czasie pandemii...*, dz. cyt., s. 63.

¹³ *Zarządzenie nr 1/2020 Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z 12 marca 2020 r.*, <https://episkopat.pl/zarządzenie-nr-1-2020-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-z-dnia-12-marca-2020-r/> (dostęp: 28.06.2021).

zobowiązana włączyć się w walkę ze śmiertelnym zagrożeniem koronawirusem¹⁴. 13 marca 2020 r. minister zdrowia zarządził stan zagrożenia epidemicznego, a co za tym idzie, wprowadził ograniczenie sprawowania kultu religijnego do 50 osób¹⁵.

Biskupi w trosce o życie i zdrowie społeczeństwa podjęli decyzję o wprowadzeniu prewencyjnych środków szczególnej ostrożności w sytuacji zagrożenia wirusem. W dokumencie podkreślili, że Kościół od dwóch tysięcy lat służy chorym i potrzebującym i również w czasie epidemii nie rezygnuje z głoszenia Ewangelii Chrystusowej oraz sprawowania sakramentów świętych.

Rada Stała rekomendowała biskupom diecezjalnym udzielenie dyspensy od obowiązku niedzielnego uczestnictwa we Mszy św. do dnia 29 marca 2020 r. następującym wiernym: osobom w podeszłym wieku, osobom z objawami infekcji, dzieciom oraz młodzieży szkolnej oraz dorosłym, którzy sprawują nad nimi opiekę i osobom, które czują obawę przed zarażeniem. Biskupi diecezjalni ogłaszali w swoich diecezjach zasady dyspensy oraz wskazywali, jak powinno wyglądać duszpasterstwo w tym czasie¹⁶. Nawiązując do Zarządzenia nr 1/2020 wskazali, jakich zasad należy przestrzegać w kościołach na terenie ich diecezji: a) kapłani i nadzwyczajni szafarze Komunii św. przed rozpoczęciem każdej liturgii powinni dezynfekować ręce¹⁷, b) przypomnieli o możliwości przyjmowaniu Komunii św. na rękę i do tego zachęcali¹⁸, c) znak pokoju w czasie Mszy należało przekazywać przez skinienie głowy, bez uścisku rąk¹⁹. Komunikaty biskupów zawierały również prośby, aby na kratkach konfesjonaliów znajdowały się folie ochronne, a kropielnice były pozbawione wody święconej. Kościoły pozostały otwarte, choć na liturgii mogła przebywać określona liczba wiernych. Wszystkie większe uroczystości kościelne, w tym liturgie

¹⁴ J. Grześkowiak, *W kleszczach koronawirusa*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 40(2020), nr 2, s. 257.

¹⁵ *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000433>, (dostęp: 28.06.2021).

¹⁶ Zob. *Dekret Biskupa Elckiego w związku z zagrożeniem pandemią*, <https://katedra.axistudio.pl/2020/03/dekret-biskupa-elckiego-w-zwiazku-z-zagrozeniem-pandemia/>, (dostęp: 28.06.2021); *Dyspensa Biskupa w związku z epidemią*, <http://diecezja.sosnowiec.pl/news/dyspensa-biskupa-w-zwiazku-z-epidemia-3879>, (dostęp: 28.06.2021); *Rozporządzenie Biskupa Drohiczyńskiego w związku z obecną sytuacją epidemiologiczną*, <https://drohiczynska.pl/aktualnosci/rozporzadzenie-biskupa-drohiczynskiego-w-zwiazku-z-obecna-sytuacja-epidemiologiczna/>, (dostęp: 28.06.2021); *Dekret – 14.03.2020*, <https://kuria.gliwice.pl/2020/03/14/dekret-14-03-2020/>, (dostęp: 28.06.2021).

¹⁷ *Wskazania biskupa elbląskiego w związku z zagrożeniem koronawirusem*, <http://www.diecezja.elblag.pl/home/show/wskazania-biskupa-elblaskiego-w-zwiazku-z-zagrozeniem-koronawirusem/>, (dostęp: 28.06.2021).

¹⁸ *Zarządzenie nr 1/2020 Rady Stalej...*, dz. cyt.

¹⁹ *Dekret bpa Wiesława Śmigła związany z rozprzestrzenianiem się koronawirusa*, <https://diecezja-torun.pl/Artykuly/View/3545/dekret-bpa-wieslawa-smigla-zwiazany-z-rozprzestrzenianiem-sie-koronawirusa/>, (dostęp: 29.06.2021).

z udzielaniem sakramentu bierzmowania zostały w pierwszej fazie epidemii przeniesione na terminy późniejsze²⁰.

Od samego początku pandemii Konferencja Episkopatu Polski i biskupi diecezjalni wydali szereg komunikatów określających życie duszpasterskie Kościoła. W czerwcu 2021 r. biskupi Polscy zebrani na 389. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski w Kalwarii Zebrzydowskiej, zauważając poprawiającą się sytuację pandemiczną, podjęli jednogłośnie decyzję o zniesieniu dyspens od uczestnictwa we Mszy św. niedzielnej oraz w święta nakazane²¹. Od 20 czerwca 2021 r. dyspensy te zostały zniesione jednocześnie we wszystkich diecezjach w kraju²². Papież Franciszek stwierdził, że w pandemii, gdy sytuacja zmusza człowieka do zachowywania obostrzeń, komunikacja cyfrowa daje Kościołowi szansę na kontakty poprzez mądre wykorzystywanie mediów społecznościowych²³. Polscy biskupi w Liście pasterskim na Tydzień Wychowania w 2020 r. zwrócili uwagę, że media społecznościowe okazały się nieocenioną pomocą w praktykowaniu wiary²⁴.

W czasie pandemii Kościół nie przestał głosić Ewangelii i sprawować sakramentów. Biskupi, kapłani, osoby życia konsekrowanego oraz wierni świeccy odczytali tę sytuację jako wyzwanie duszpasterskie. We wszystkich diecezjach w Polsce powstało wiele inicjatyw duszpasterskich, które pomogły wiernym w przeżywaniu wiary. Z przeprowadzonych badań wynika, że: a) dla 75% Polaków pandemia nie zmieniła ich zaangażowania w życie duchowe²⁵, b) 12% badanych poświęciło więcej czasu na modlitwę i praktyki duchowe, c) 60% badanych przynajmniej raz uczestniczyło w Mszy św. za pośrednictwem telewizji²⁶, d) 40% odczuwało brak wspólnej modlitwy w kościele. W momencie niskiej zachorowalności większość praktykujących (86%) chodziła do kościoła z taką samą częstotliwością jak zwykle, raz w tygodniu. Wart zauważenia jest wzrost

²⁰ Dekret biskupa tarnowskiego po wprowadzeniu stanu zagrożenia epidemicznego, <https://diecezja.tarnow.pl/index.php/wiadomosci/item/7545-dekret-biskupa-tarnowskiego-po-wprowadzeniu-stanu-zagrozenia-epidemicznego-w-polsce-14-03-2020>, (dostęp: 29.06.2020).

²¹ Zakończyło się 389. Zebranie Plenarne KEP. Komunikat., <https://www.ekai.pl/zakonczylo-sie-389-zebranie-plenarne-kep/>, (dostęp: 29.06.2021).

²² Zob. Koniec Dyspensy od Mszy niedzielnej i świątecznej, <https://diecezjaelk.pl/2021/06/15/koniec-dyspensy-od-mszy-niedzielnej-i-swiatecznej/>, (dostęp: 29.06.2021); Odwołanie reskryptu dyspensy, <https://kuria.gliwice.pl/2021/06/16/odwolanie-reskryptu-dyspensy/>, (dostęp: 29.06.2021).

²³ Franciszek, *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są. Orędzie Franciszka na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <https://papiez.wiara.pl/doc/6700931.Chodz-i-zobacz/2>, (dostęp: 25.07.2021).

²⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Budujmy więzi! List pasterski z okazji X Tygodnia Wychowania w Polsce*, 28.08.2020, <https://episkopat.pl/biskupi-przed-x-tygodniem-wychowania-budujmy-wiezi/>, (dostęp: 10.09.2021).

²⁵ M. Bożewicz, *Wpływ pandemii na religijność Polaków, Komunikat z badań CBOS nr 74/2020*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_074_20.PDF, (dostęp: 25.07.2021).

²⁶ A. Gralczyk, *Media lokalne jako wsparcie dla działań duszpasterskich w czasie pandemii COVID-19 na przykładzie parafii Wszystkich Świętych w Kórniku*, w: *Media lokalne. Doświadczenie i przyszłość*, red. tenże, Warszawa 2021, s. 182-185.

korzystania z transmisji Mszy w telewizji wśród osób, które na ogół nie biorą udziału w Mszach, nabożeństwach i innych spotkaniach religijnych. Na praktykowanie swojej religijności w takiej formie wskazało 16% badanych.

27 marca 2020 r. o godz. 18.00 media całego świata były skupione na pustym Placu Świętego Piotra w Watykanie. Tego dnia papież Franciszek przewodniczył nadzwyczajnej modlitwie błagalnej o ustanie pandemii. Następca Piotra zaprosił wszystkich wiernych do duchowego uczestnictwa w tym wydarzeniu poprzez media – do wysłuchania Słowa Bożego, do wzniesienia błagania w czasie próby i do adoracji Najświętszego Sakramentu²⁷. Po modlitwie w ciszy i adoracji Najświętszego Sakramentu Franciszek wyszedł przed bazylikę i udzielił Najświętszym Sakramentem nadzwyczajnego błogosławieństwa apostolskiego „Urbi et Orbi” (Miastu i Światu) z możliwością otrzymania odpustu zupełnego.

Analizując działania podjęte przez hierarchów Kościoła, wprowadzone ograniczenia i nakazy epidemiologiczne, nasuwają się dwa pytania: 1) w jaki sposób była głoszona Dobra Nowina?, 2) jakie działania duszpasterskie podjęli kapłani? Przykład diecezji ełckiej posłuży do odpowiedzi na te pytania.

Analiza działań duszpasterskich w diecezji ełckiej

Diecezja ełcka jest jedną z trzech diecezji należących do metropolii warmińskiej. Powstała 25 marca 1992 r. bullą „Totus Tuus Poloniae populus” za pontyfikatu Jana Pawła II²⁸. Kościół ełcki to 152 wspólnoty parafialne. Od 2003 r. jej ordynariuszem jest bp Jerzy Mazur, a biskupem pomocniczym (w okresie pandemii) był bp Adrian Galbas²⁹.

Na początku pandemii COVID-19 bp Jerzy Mazur 13 marca 2020 r. wydał dekret, w którym określił zadania duszpasterskie na ten okres i udzielił dyspensy od uczestnictwa we Mszy św.³⁰ W okresie epidemii duszpasterze, osoby konsekrowane i wierni świeccy diecezji ełckiej podjęli szereg działań online mających na celu podtrzymanie praktyk religijnych i życia duchowego wiernych.

a) Msza św., nabożeństwa i Triduum Paschalne

W czasie pandemii do internetu przeniosło się życie religijne, duszpasterstwo i sprawowanie sakramentów, głównie niedzielnej Eucharystii. Parafie jedna po drugiej organizowały transmisje internetowe ze swoich kościołów. Stan epidemicznego zagrożenia stał się szansą duszpasterską, aby w niecodziennych warunkach podtrzymywać życie religijne wiernych. W okresie ograniczenia liczby wiernych we Mszy w świątyniach, wierzący

²⁷ *Modlitwa papieża Franciszka o ustanie pandemii koronawirusa i błogosławieństwo „Urbi et Orbi” – 27 marca 2020*, <https://misericors.org/modlitwa-papieza-franciszka-o-ustanie-pandemii-koronawirusa-i-blogoslawienstwo-urbi-et-orbi-27-marca-2020/>, (dostęp: 18.09.2021).

²⁸ W. Guzewicz, *Z dziejów diecezji ełckiej 1992-2007*, „Studia Ełckie” 10(2008), s. 163-166.

²⁹ Diecezja Ełcka, <https://diecezjaelk.pl/diecezja/> (dostęp: 25.07.2021).

³⁰ *Jest dyspensą Biskupa Ełckiego od obowiązku niedzielnej mszy*, <https://www.dziendobryelk.pl/rozrywka/item/1102-jest-dyspens-a-biskupa-elckiego-od-obowiazku-niedzielnej-mszy>, (dostęp: 25.07.2021).

przeżywali liturgię w swoich domach. Biskup ełcki udzielając dyspensy od udziału w Eucharystii w kościele zachęcał, aby w domach w czasie transmisji online gromadziła się cała rodzina. Hierarcha zachęcał do duchowej łączności ze wspólnotą Kościoła poprzez transmisje radiowe, telewizyjne lub internetowe³¹. Parafie pozytywnie odpowiedziały na apel biskupa; wspólnoty parafialne transmitowały niedzielą Eucharystię³². Jednym z przykładów jest parafia pw. Świętej Rodziny w Augustowie, z której były transmitowane codzienne Msze św. Msza święta II Niedzieli Zwykłej 17 stycznia 2021 r. pod przewodnictwem miejscowego proboszcza ks. dr. Marka Janowskiego miała na Facebooku 1,4 tys. wyświetleń³³. W zwykłym dniu tygodnia 6 kwietnia 2020 r. na profilu parafii podczas transmisji Eucharystii pojawia się 674 wyświetleń³⁴. Utrudnienia udziału wiernych na Łamaniu Chleba w warunkach Kościoła w Polsce i diecezji ełckiej nie były zresztą całkowite i stałe (okresowo było 50 i 5 osób³⁵ uczestniczących w liturgii). Szczyt ograniczeń wypadł w szczególnie ważnym duchowo okresie Wielkiego Tygodnia i Świąt Wielkanocnych. Uroczystości pod wieloma względami przebiegały inaczej niż zwykle. Biskup Jerzy Mazur zachęcał wiernych, aby pomimo trudności dobrze przeżyć ten czas i odpowiednio się do niego przygotować³⁶. Wskazał, że poszczególne celebracje można przeżywać za pośrednictwem mediów społecznościowych³⁷. Internet stał się miejscem, dzięki któremu można było korzystać z transmisji liturgii sprawowanej zarówno we własnej parafii, jak i w innych świątyniach kraju i świata.

³¹ *Dyspensa biskupa ełckiego*, <https://www.goldap.info/z-regionu-kraju-i-swiate/25285-dyspensa-biskupa-elckiego>, (dostęp: 26.07.2021).

³² You Tube, *Parafia Katedralna pw. Św. Wojciecha w Elku*, <https://www.youtube.com/watch?v=Yvsf1dUXuTI>, (dostęp: 30.07.2021), *Msza Święta - Uroczystość NMP Królowej Polski Parafia Chrystusa Króla w Suwałkach*, <https://www.youtube.com/watch?v=H7NhLyMY-24>, (dostęp: 30.07.2021), Facebook, *Parafia p.w. Świętego Tomasza Apostoła w Elku*, https://pl-pl.facebook.com/Parafia-pw-Swiętego-Tomasza-Apostoła-w-Elku-200552219996566/videos/msza-św-pod-przewodnictwem-je-ks-bpa-jerzego-mazura-biskupa-elckiego/1214596652205631/?_so__=permalink&__rv__=related_videos, (dostęp: 30.07.2021).

³³ Facebook, *Parafia Świętej Rodziny w Augustowie Msza święta, II Niedziela zwykła, 17.01.2021 r. Mszy świętej przewodniczy Ks. dr Marek Janowski*, <https://pl-pl.facebook.com/ParafiaSwietejRodzinywAugustowie/videos/msza-święta-ii-niedziela-zwykła-17012021-r-mszy-świętej-przewodniczy-ks-dr-marek/234937964821212/>, (dostęp: 30.07.2021).

³⁴ Facebook, *Parafia Świętej Rodziny w Augustowie Msza święta 06.04. godz. 18:00*, <https://pl-pl.facebook.com/ParafiaSwietejRodzinywAugustowie/videos/msza-święta-0604-godz-1800/494486021430673/?extid=SEO---->, (dostęp: 30.07.2021).

³⁵ *Komunikat Ełckiej Kurii Diecezjalnej 24.03.2020*, <https://parafia.wigry.pro/aktualnosci/diecezja-elcka/615-komunikat-elckiej-kurii-diecezjalnej-24-03-2020.html>, (dostęp: 30.07.2021).

³⁶ D. Kowalski, *Triduum Paschalne w czasie pandemii koronawirusa w 2020 roku*, „Studia Ełckie” 23(2021), s. 66-67.

³⁷ *Wskazania Biskupa Ełckiego odnośnie przeżywania nabożeństw Wielkiego Tygodnia i uroczystości paschalnych*, <https://parafia.wigry.pro/aktualnosci/diecezja-elcka/617-wskazania-biskupa-elckiego-odnosnie-przezywania-nabozenstw-wielkiego-tygodnia-i-uroczystosci-paschalnych.html>, (dostęp: 30.07.2021).

W dobrym i właściwym przeżyciu Wielkiego Tygodnia i Wielkanocy w diecezji ełckiej pomogły dwa reportaże³⁸, które zostały przygotowane przez Telewizję Trwam³⁹. W reportażu biskupi ełccy podpowiadali wiernym, jak przeżyć te ważne dni w roku kościelnym, pozostając w domach⁴⁰. Biskup Jerzy Mazur podkreślił, że czas świętowania przeżywamy w innych okolicznościach i innej niż zawsze atmosferze. Pandemia, która zaatakowała świat jest wyzwaniem dla Kościoła. Biskup zachęcał, aby szukać sposobów do spotkania ze Zmartwychwstałym Chrystusem. Z kolei biskup pomocniczy Adrian Galbas wskazał na cztery sposoby przeżywania liturgii: a) stan łaski uświęcającej; jeśli ktoś nie może się wypowiadać, powinien uczynić akt żalu i w najbliższym możliwym czasie skorzystać ze spowiedzi, b) uczestnictwo w Triduum Paschalnym za pośrednictwem mediów, c) modlitwa osobista i rodzinna, d) tworzenie wspólnoty w domu i łączność telefoniczna z tymi, z którymi nie ma możliwości spotkania. Biskup Jerzy Mazur w reportażu omówił wszystkie dni Triduum i wskazał, jak je celebrować w domu. Wielki Czwartek – dzień Eucharystii, przyjmijmy komunię duchową i podziękujmy naszym kapłanom za ich posługę i obecność. Wielki Piątek – stańmy pod krzyżem, adorujmy w domu krzyż z całą rodziną. Zachęcał, aby postawić krzyż na stole i go adorować oraz odczytać opis Męki Pańskiej. Wielka Sobota – niech będzie dniem adoracji. Biskup zachęcał do wspólnej modlitwy podczas śniadania wielkanocnego oraz do czytania Pisma św. i jego medytacji.

Reportaż pt. „Nasza Pascha”⁴¹ był poświęcony kapłaństwu. W czasie pandemii kapłani w dniu ustanowienia sakramentu Eucharystii i kapłaństwa zapewniali o swojej modlitwie⁴². Warte uwagi jest świadectwo ks. Jaremy Sykulskiego, proboszcza parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Suwałkach, który mówił o otwartym kościele przez cały dzień i całą noc, gdzie przez całą dobę trwała modlitwa o ustanie pandemii koronawirusa. Każdej nocy wierni mogli przystąpić w suwalskiej parafii do sakramentu pokuty⁴³. Reportaż był pewnego rodzaju medytacją, która owocnie pomogła przeżyć czas Triduum

³⁸ Reportaże zostały przygotowane przez Telewizję Trwam i ks. Mariusza Pawlinę, wikariusza parafii pw. NMP Matki Kościoła w Gołdapi. Pierwszy reportaż „Nie traćmy nadziei” został emitowany w Wielki Poniedziałek 13 kwietnia 2020 r. w TV Trwam o godz. 17.30 i powtórka o godz. 00.30.

³⁹ Reportaże w TV Trwam z diecezji ełckiej - Wielki Tydzień, http://janchrzciel.augustow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=854:reportae-w-tv-trwam-z-diecezji-eckiej-wielki-tydzie&catid=38:ogloszenia&Itemid=56, (dostęp: 30.07.2021).

⁴⁰ You Tube, Reportaż: *Nie traćmy nadziei*, https://www.youtube.com/watch?v=2Bk0_YNy7VQ, (dostęp: 30.07.2021).

⁴¹ Emitowany w Wielki Czwartek 9 kwietnia o godz. 17.15 o 0.30.

⁴² *Rozpoczęliśmy Wielki Tydzień*, <https://goldap.org.pl/2020/04/rozpoczelismy-wielki-tydzien/>, (dostęp: 30.07.2021).

⁴³ *W parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Suwałkach trwa nieustanna modlitwa o ustanie pandemii koronawirusa*, <https://www.radiomaryja.pl/informacje/w-parafii-pw-najswietszego-serca-pana-jezusa-w-suwalkach-trwa-nieustanna-modlitwa-o-ustanie-pandemii-koronawirusa/>, (dostęp: 30.07.2021).

Paschalnego. Księża z diecezji ełckiej pozostali w łączności z wiernymi poprzez różnego rodzaju inicjatywy mające na celu pogłębienie wiary w czasie pandemii⁴⁴. Kapłani zapewniali wiernych, że codziennie o godz. 20.30 przy zamkniętych drzwiach swoich świątyń gromadzą się sami na odmawianiu różańca, prosząc o ustanie pandemii i zachęcając wiernych, aby to samo robili w swoich domach. Wyżej wymienione reportaże pomogły nie tylko wiernym z terenów diecezji ełckiej w przeżywaniu najważniejszych dni w roku kościelnym, ale wiernym w kraju i poza jego granicami, którzy w tym czasie częściej niż zwykle oglądali telewizję.

Biskup ełcki zalecił, aby w Godzinie Miłosierdzia, codziennie o godz. 15.00, w kościołach parafialnych diecezji trwała modlitwa o ustanie pandemii⁴⁵. Wierni najpierw odmawiali koronkę do Bożego Miłosierdzia, a później uczestniczyli we Mszy św.⁴⁶ Te osoby, które nie mogły uczestniczyć w modlitwie w kościele, zachęcane były do modlitwy i duchowej łączności w domach.

b) Misteria Męki Pańskiej

Ważnym elementem duchowym w przygotowaniu wiernych do najważniejszych świąt chrześcijaństwa jest Misterium Męki Pańskiej. Pascha Chrystusa jest wciąż aktualna, wiecznie żywa i porusza ludzkie serca. Od początku dziejów bardziej do ludzi przemawiał obraz niż słowo pisane. Podobnie było i z męką Jezusa z Nazaretu⁴⁷. Człowiek chciał lepiej poczuć i zrozumieć wydarzenia zbawcze, które są w centrum chrześcijaństwa i zaczął tworzyć przedstawienia, tzw. Misteria Męki Pańskiej. Są to utwory dramatyczne opisujące wybrane wydarzenia z Ewangelii. Od XIV w. misterium stało się samodzielnym gatunkiem dramatyczno-teatralnym. Sztuki te były odgrywane w kościołach, na placach przed kościołami lub na rynkach na przygotowanych specjalnych podiach. Od XIV w. zaczynają się pojawiać misteria również w Polsce⁴⁸. Tematem przedstawię w naszym kraju stało się zbawcze dzieło Chrystusa, Jego męka, śmierć i zmartwychwstanie.

W czasie Wielkiego Postu te wydarzenia z Wielkiego Tygodnia odgrywane są w wielu miejscach Polski. W diecezji ełckiej Misteria Męki Pańskiej odbywają się w Budzewie, Giżycku i Gołdapi. Gdy w marcu 2020 r. zaczęła się epidemia Covid-19, w Budzewie i Giżycku organizatorzy zawiesili dalsze

⁴⁴ You Tube, *Reportaż: Nasza Pascha*, https://www.youtube.com/watch?v=8BcIsn_gCKc, (dostęp: 30.07.2021).

⁴⁵ *Kapłani modlą się za swoich wiernych w czasie pandemii*, <https://www.radiomaryja.pl/informacje/kapłani-modla-sie-za-swoich-wiernych-w-czasie-pandemii/>, (dostęp: 30.07.2021).

⁴⁶ *Zaproszenie do wspólnej modlitwy o oddalenie koronawirusa z naszej Diecezji, Ojczyzny, Europy i świata*, <https://www.regielnica.pl/2020/03/zaproszenie-do-wspolne-modlitwy-oddalenie-koronawirusa-z-naszej-diecezji-ojczyzny-europy-i-swiate/>, (dostęp: 30.07.2021).

⁴⁷ M. Pawlina, *Misterium Męki Pańskiej w Budzewie*, „Studia Ełckie” 13(2001), s. 591-592.

⁴⁸ *Misterium Męki Pańskiej*, <http://dziennikteatralny.pl/artykuly/misterium-meki-panskiej-5.html>, (dostęp: 30.07.2021).

przygotowania do widowisk. Natomiast w Gołdapi powstało słuchowisko⁴⁹, które było emitowane w wielu rozgłośniach radiowych w Polsce⁵⁰. W pracach nad słuchowiskiem wzięli udział wierni z trzech gołdapskich parafii (około 150 osób)⁵¹. Misterium emitowane było w czasie Wielkiego Tygodnia m.in. poprzez Polskie Radio Olsztyn, Radio Maryja, Pallotti Fm, Radio 5, Polskie Radio Zachód⁵², Polskie Radio Łódź⁵³, Polskie Radio Opole⁵⁴.

c) Rekolekcje, głoszenie słowa Bożego i ewangelizacja

Czas pandemii zmusił wiernych do szukania w internetowej sieci duchowego wsparcia w różnego rodzaju rekolekcjach. Głoszenie i przepowiadanie słowa Bożego to newralgiczna posługa Kościoła⁵⁵. Rozpoczynająca się pandemia w Polsce przypadła na okres Wielkiego Postu, w którym odbywają się w parafiach rekolekcje przygotowujące wiernych do świąt Wielkanocnych. Biskup ełcki 13 marca, wydając dyspensę od uczestnictwa we Mszy św., zawiesił również rekolekcje wielkopostne w kościołach⁵⁶. Zachęcił jednak duszpasterzy, aby szukali nowych narzędzi w dotarciu do wiernych z Ewangelią. Duszpasterstwo Młodzieży Diecezji Ełckiej postanowiło codziennie już od 15 marca nagrywać krótkie filmiki, w których kapłani rozważali słowo Boże danego dnia⁵⁷. Akcja została skierowana głównie do młodzieży. Rozważania na kanale You Tube DM Genezaret poprowadzili: 15 marca 2020 r., ks. Marcin Jasiński wikariusz parafii pw. Św. Mikołaja w Mikołajkach, 1800 wyświetleń⁵⁸,

⁴⁹ Autorem scenariusza i reżyserem był ks. Mariusz Pawlina, wikariusz parafii pw. NMP Matki Kościoła w Gołdapi. Muzykę do Pasji przygotował Marcin Pyciak z Elku.

⁵⁰ *Misterium Męki Pańskiej. W piątek o 18:05 w Radiu Zachód*, <https://www.zachod.pl/185443/misterium-meki-panskiej-w-piatek-o-1805-w-radiu-zachod/>, (dostęp: 30.07.2021), *Reportaże w TV Trwam z diecezji ełckiej - Wielki Tydzień*, http://janchrzciel.augustow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=854:reportae-w-tv-trwam-z-diecezji-eckiej-wielki-tydzie&catid=38:ogloszenia&Itemid=56, (dostęp: 30.07.2021).

⁵¹ *Misterium Męki Pańskiej*, <https://www.goldap.info/goldap/25415-misterium-meki-panskiej-3>, (dostęp: 30.07.2021).

⁵² *Misterium Męki Pańskiej*, <https://www.zachod.pl/audycja/misterium-meki-panskiej/>, (dostęp: 30.07.2021).

⁵³ *Misterium Męki Pańskiej*, <https://www.radiolodz.pl/posts/60216-misterium-meki-panskiej>, (dostęp: 30.07.2021).

⁵⁴ *Niedziela Palmowa rozpoczyna Wielki Tydzień. Nabożeństwa przeniosły się do radia i Internetu*, <https://radio.opole.pl/100,319163,niedziela-palmowa-rozpoczyna-wielki-tydzien-nabo>, (dostęp: 30.07.2021).

⁵⁵ P. Artemiuk, *Kaznodziejskie manowce*, w: *Duszpasterstwo w czasie pandemii...*, dz. cyt., s. 130.

⁵⁶ *Dyspensa Biskupa Ełckiego od obowiązku Mszy św. niedzielnej – komunikat*, <https://parafia.wigry.pro/aktualnosci/diecezja-elcka/610-dyspensa-biskupa-elckiego-od-obowiazku-mszy-sw-niedzielnej-komunikat.html>, (dostęp: 30.07.2021).

⁵⁷ *Coś dla ducha... #postspeech – Codzienne rozważania kapłanów diecezji ełckiej związanych z Duszpasterstwem Młodzieży*, <https://www.regielnica.pl/2020/03/zaproszenie-do-wspolnemodlitwy-o-oddalenie-koronawirusa-z-naszej-diecezji-ojczyzny-europy-i-swiate/>, (dostęp: 1.08.2021).

⁵⁸ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Trzecia Niedziela Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=Tpe9EIVFnfo>, (dostęp: 1.08.2021).

16 marca, ks. Rafał Hrynko wikariusz parafii pw. Kazimierza Królewicza w Suwałkach, 1530 wyświetleń⁵⁹, 17 marca, ks. Cezary Kościuk wikariusz parafii pw. Matki Miłosierdzia Ostrobramskiej w Piszcu, 1283 wyświetleń⁶⁰, 18 marca, ks. Piotr Majewski wikariusz parafii pw. Św. Tomasza Apostoła w Elku, 859 wyświetleń⁶¹, 19 marca, ks. Maksymilian Barwikowski wikariusz parafii pw. NMP Królowej Polski, 975 wyświetleń⁶², 20 marca, ks. Arkadiusz Dardziński Centrum Formacji Misyjnej w Warszawie, 1002 wyświetleń⁶³, 21 marca, ks. Krzysztof Zubrzycki redaktor naczelny „Martyrii”, 680 wyświetleń⁶⁴, 22 marca, bp Adrian Galbas, 1203 wyświetleń⁶⁵, 23 marca, ks. Arkadiusz Gutowski wikariusz parafii pw. Św. Kazimierza Królewicza w Suwałkach, 938 wyświetleń⁶⁶, 24 marca, ks. Marek Godlewski student teologii moralnej w Rzymie, 565 wyświetleń⁶⁷, 25 marca, ks. Piotr Bączyński wikariusz parafii pw. Aleksandra w Suwałkach, 897 wyświetleń⁶⁸, 26 marca, ks. Radosław Gulan wikariusz parafii pw. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Elku, 427 wyświetleń⁶⁹, 27 marca, ks. Michał Maciejewski wikariusz parafii pw. Narodzenia NMP w Rajgrodzie, 304 wyświetleń⁷⁰, 28 marca, ks. Wojciech Kondratowicz wikariusz parafii pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbe w Giżycku, 1112 wyświetleń⁷¹, 29 marca, ks. Piotr Paliwoda wikariusz parafii pw. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Elku, 1953 wyświetleń⁷², 30 marca, ks. Karol Sokołowski

⁵⁹ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Poniedziałek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=QEpZatvuuqE>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁰ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Wtorek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=ul6A9MkWHQg>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶¹ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech , Środa III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=k4ATOuz2B6Q>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶² You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Czwartek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=oobcbTN9y2o>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶³ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Piątek III Tygodnia Wielkiego Post*, <https://www.youtube.com/watch?v=5zU5LMoOSnI>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁴ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Sobota III Tygodnia Wielkiego Post*, <https://www.youtube.com/watch?v=YXpjb6P5k78>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁵ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Niedziela IV Tygodnia Wielkiego Postu*, https://www.youtube.com/watch?v=_kWVqsm-J9A, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁶ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Poniedziałek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=RUY2fqvFRC4>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁷ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Wtorek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=BlppOLu3ZVQ>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁸ You Tube, *Uroczystość Zwiastowania Pańskiego*, <https://www.youtube.com/watch?v=DhzM9b5s89Q>, (dostęp: 1.08.2021).

⁶⁹ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Czwartek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=2XmWwVuncbw>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁰ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Piątek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=efqT7Fi4Wk4>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷¹ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Sobota IV Tygodnia Wielkiego Postu*, https://www.youtube.com/watch?v=k_kjV8BBVBo, (dostęp: 1.08.2021).

⁷² You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Niedziela V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=z3VHWvu-QTk>, (dostęp: 1.08.2021).

proboszcz parafii pw. Matki Bożej Gromniczej w Wiśniowie Elckim, 678 wyświetleń⁷³, 31 marca, ks. Ryszard Sawicki wicedyrektor Caritas Diecezji Elckiej, 310 wyświetleń⁷⁴, 1 kwietnia, ks. Artur Hałucha prefekt alumnów w WSD w Elku, 1126 wyświetleń⁷⁵, 2 kwietnia, ks. Jacek Uchan dyrektor wydziału Duszpasterstwa Ogólnego w Elku, 250 wyświetleń⁷⁶, 3 kwietnia, ks. Jacek Łukaszewicz wikariusz parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Augustowie, 366 wyświetleń⁷⁷, 4 kwietnia, ks. Robert Galicki wikariusz parafii pw. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Suwałkach, 235 wyświetleń⁷⁸, 5 kwietnia, bp Jerzy Mazur, 288 wyświetleń⁷⁹, 6 kwietnia, ks. Radosław Orchowski wikariusz parafii pw. Św. Aleksandra w Suwałkach, 520 wyświetleń⁸⁰, 7 kwietnia, bp Jerzy Mazur, 109 wyświetleń⁸¹, 7 kwietnia, ks. Przemysław Pastewski wikariusz parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Augustowie, 451 wyświetleń⁸², 8 kwietnia, ks. Jan Dargiewicz praca duszpasterska na Ukrainie, 290 wyświetleń⁸³, 9 kwietnia, bp Jerzy Mazur, 172 wyświetleń⁸⁴, 10 kwietnia, bp Adrian Galbas, 208 wyświetleń⁸⁵, 11 kwietnia, ks. Paweł Tarasiewicz ojciec duchowny WSD w Elku, 245 wyświetleń⁸⁶, 12 kwietnia, bp Jerzy Mazur, 118 wyświetleń⁸⁷. Od ogłoszenia ograniczeń w kościołach przez czas Wielkiego Postu kapłani pełniący różne posługi i funkcje codziennie

⁷³ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Poniedziałek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=YuxJV-GaBFc>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁴ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Wtorek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=keUp4cHxyCw>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁵ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Środa Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=iOQv6Qg83HE>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁶ You Tube, *Coś dla ducha... #postspeech Czwartek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=FB4sNLd5YkA>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁷ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Piątek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=F9x8vF35Tt4>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁸ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Sobota V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=rWufTorzLCM>, (dostęp: 1.08.2021).

⁷⁹ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Niedziela Palmowa, XXXV Światowy Dzień Młodzieży #ŚDM2020*, <https://www.youtube.com/watch?v=qOym8y37R1A>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸⁰ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Poniedziałek*, https://www.youtube.com/watch?v=_r-Ak39T8ro, (dostęp: 1.08.2021).

⁸¹ You Tube, *Słowo Księdza Biskupa Jerzego do młodych*, <https://www.youtube.com/watch?v=bkhhki3cOwo>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸² You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Wtorek*, <https://www.youtube.com/watch?v=TZd5UZIwPMQ>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸³ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielka Środa*, <https://www.youtube.com/watch?v=XCxOEBW18Ag>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸⁴ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Czwartek*, https://www.youtube.com/watch?v=TJv5_AGf5Bk, (dostęp: 1.08.2021).

⁸⁵ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Piątek*, <https://www.youtube.com/watch?v=KW8JYaSF1Io>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸⁶ You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielka Sobota*, <https://www.youtube.com/watch?v=cwcf3No4OxA>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸⁷ You Tube, *Życzenia ks. bpa Jerzego Mazura*, <https://www.youtube.com/watch?v=O7Wjp26ZHWU>, (dostęp: 1.08.2021).

do świąt Wielkanocnych 2020 r. nagrywali krótkie rozważania Słowa i w ten sposób prowadzili rekolekcje dla młodzieży w diecezji ełckiej.

Od 29 marca do 31 na antenie Radia 5 rekolekcje wielkopostne dla dorosłych poprowadził bp Adrian Galbas. Nauki rekolekcyjne były emitowane o godz. 11.15, powtórka o godz. 17.15⁸⁸. Temat rekolekcji brzmiał „Koronawirus – czas na większą wiarę, nadzieję i miłość”⁸⁹. Organizatorem rekolekcji było czasopismo diecezji ełckiej „Martyria” oraz Radio 5. Rozważania można było usłyszeć również w Pallotyńskim Radiu Pallotti FM.

Okres Wielkiego Postu to również czas nabożeństw Drogi Krzyżowej. Na uwagę zasługuje Ekstremalna Droga Krzyżowa. Bp Adriana Galbas zredagował rozważania w czasie pierwszej fali pandemii. Jej tematem były stacje domowych cierpień i upadków, po których rusza Chrystus, by odnaleźć człowieka⁹⁰. Całe nabożeństwo zostało nagrane w mieszkaniu rodziny należącej do parafii katedralnej w Ełku⁹¹.

W okresie wielkanocnym w parafii pw. NMP Matki Kościoła w Gołdapi została przygotowana Droga Światła⁹². Nabożeństwo rozpoczyna się Zmartwychwstaniem Chrystusa, a kończy Zesłaniem Ducha Świętego. Rozważania napisał i nabożeństwo poprowadził bp Adrian Galbas⁹³. Wierni mogli łączyć się duchowo i przeżywać nabożeństwo za pośrednictwem Telewizji Trwam w Niedziele Wielkanocną 24 maja 2020 r.

7 czerwca 2020 r. została zniesiona przez biskupa ełckiego dyspensa dotycząca uczestnictwa wiernych we Mszy św.⁹⁴ Pomimo tego nie ustało wykorzystywanie internetu w pracy pastoralnej. Biskup pomocniczy na czas wakacji przygotował dla wiernych „Rekolekcje na wodzie”, które były emitowane w kanale You Tube. „A Wy – za kogo mnie uważacie?” – to nawiązanie do

⁸⁸ *Rekolekcje Wielkopostne i Droga Krzyżowa w Radiu 5*, <https://www.regielnica.pl/2020/03/rekolekcje-wielkopostne-i-droga-krzyzowa-w-radiu-5/>, (dostęp: 1.08.2021).

⁸⁹ *Rekolekcje – bp Adrian Galbas SAC*, <https://pallotti.fm/rekolekcje-bp-adrian-galbas-sac/>, (dostęp: 1.08.2021), *Radiowe rekolekcje wielkopostne z Bp Adrianem Galbasem SAC: 29-31 marca godz. 21.00*, <https://smbf.pl/rekolekcje-radiowe-z-bp-adrianem-galbasem-sac/>, (dostęp: 1.08.2021).

⁹⁰ *Ekstremalna Droga Krzyżowa – we wnętrzu serca i domu*, <https://mostdonieba.pl/2020/04/06/ekstremalna-droga-krzyzowa-we-wnetrz-serca-i-domu/>, (dostęp: 1.08.2021), „*Który we mnie cierpisz rany*”. *Niezwykła Droga Krzyżowa – lista domowych cierpień i upadków*, <https://stacja7.pl/droga-krzyzowa/ktory-we-mnie-cierpisz-rany-niezwykla-droga-krzyzowa-wg-biskupa-galbasa/>, (dostęp: 1.08.2021).

⁹¹ You Tube, *Ekstremalna Droga Krzyżowa - w domu i w sercu*, https://www.youtube.com/watch?v=n5p_yj_CwRc, (dostęp: 1.08.2021).

⁹² Reżyserem i organizatorem wydarzenia był ks. Mariusz Pawlina.

⁹³ Radio Maryja, You Tube, *Droga Światła – Gołdap*, <https://www.youtube.com/watch?v=fzA5y74n3hQ>, (dostęp: 1.08.2021), Radio Maryja, You Tube, *Zwiastun Drogi Światła – Gołdap 2020*, <https://www.youtube.com/watch?v=ZTajE32aNic>, (dostęp: 1.08.2021).

⁹⁴ *Diecezja ełcka: Koniec dyspensy – wraca obowiązek Mszy św. niedzielnej*, <https://www.ekai.pl/diecezja-elcka-koniec-dyspensy-wraca-obowiazek-mszy-sw-niedzielnej-d586287/>, (dostęp: 1.08.2021).

pytania Jezusa, które postawił swoim uczniom⁹⁵. Rekolekcje w siedmiu odcinkach były próbą odpowiedzi na Chrystusowe pytanie. Sceneria Wielkich Jezior Mazurskich podkreślała wakacyjny charakter rozważań duchowych. Emisja odbyła się w następujących dniach: 27 lipca, „Świadomość”, 5059 wyświetleń⁹⁶, 3 sierpnia, „Droga”, 6182 wyświetleń⁹⁷, 10 sierpnia, „Wolność”, 2981 wyświetleń⁹⁸, 17 sierpnia, „Decyzja”, 1548 wyświetleń⁹⁹, 24 sierpnia, „Pewność”, 1294 wyświetleń¹⁰⁰, 7 września, „Wspólnota”, 729 wyświetleń¹⁰¹.

d) Dobroczynność i miłosierdzie

W okresie pandemii wzrosła działalność charytatywna Kościoła. Analiza treści WWW wykazała, że na terenie diecezji ełckiej podejmowano wiele akcji i działań na rzecz osób samotnych, chorych i w podeszłym wieku: a) umocniła się pomoc sąsiedzka, b) Caritas Diecezji Ełckiej docierała do osób najbardziej potrzebujących pomocy, c) we wspólnotach parafialnych pojawiło się bardzo dużo oddolnych inicjatyw pomocy seniorom, starszym, samotnym czy przebywającym na kwarantannie w robieniu zakupów, czy wyprowadzaniu psów¹⁰², d) w wolontariat angażowali się ministranci, członkowie wspólnot.

Na szczególną uwagę zasługują akcja „paczka bezdotykowa”. To inicjatywa Caritas Diecezji Ełckiej, dzięki której bez wychodzenia z domu można było wesprzeć potrzebujących z Mazur i Suwalszczyzny¹⁰³. Paczka zawierała żywność i środki czystości. W czasie trwania akcji biskupi, kapłani i świeccy pracownicy Ełckiej Kurii Biskupiej wsparli inicjatywę i na ten cel przeznaczyli 20% swojego miesięcznego wynagrodzenia za marzec i kwiecień 2020 r. Biskup Jerzy Mazur jako pierwszy ufundował zakup 450 paczek¹⁰⁴. Do pomocy

⁹⁵ *Wakacyjne rekolekcje z bp Adrianem Galbasem SAC*, <https://biskupgalbas.pl/wakacyjne-rekolekcje-z-bp-adrianem-galbasem-sac/>, (dostęp: 1.08.2021).

⁹⁶ Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Świadomość (1)*, <https://www.youtube.com/watch?v=PVQMbvJ9zQ>, (dostęp: 1.08.2021).

⁹⁷ Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Droga (2)*, https://www.youtube.com/watch?v=na4ybQ2_uV8, (dostęp: 1.08.2021).

⁹⁸ Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Wolność (3)*, <https://www.youtube.com/watch?v=ElZ8eUfz1Yg>, (dostęp: 1.08.2021).

⁹⁹ Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Decyzja (4)*, <https://www.youtube.com/watch?v=ce7PckQIF8Y>, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰⁰ Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Pewność (5)*, <https://www.youtube.com/watch?v=RReL0u8yc2g>, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰¹ Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Wspólnota (7)*, <https://www.youtube.com/watch?v=AvNT2HYz2QM>, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰² *Kościół w Polsce w czasie pandemii*, <https://kosciol.wiara.pl/doc/6846047.Kosciol-w-Polsce-w-czasie-pandemii>, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰³ *„Bezdotykowa paczka” Caritas. Otrzyma ją kilka tysięcy seniorów*, <https://olsztyn.tvp.pl/51376747/bezdotykowa-paczka-caritas-otrzyma-ja-kilka-tysiecy-seniorow>, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰⁴ *Caritas organizuje akcję „Paczka bezdotykowa”*, <https://www.tvp.info/47338067/koronawirus-w-polsce-wlacz-sie-w-akcje-paczka-bezdotykowa-i-pomoz-potrzebujacym-pomocy-wieszwiecej>, (dostęp: 1.08.2021), *Dzielmy się miłością – Biuletyn Informacyjny Caritas Diecezji Ełckiej CZERWIEC 2020*, <http://martyria.diecezja.elk.pl/dzielmy-sie-miloscia-biuletyn-informacyjny-caritas-diecezji-elckiej-czerwiec-2020/>, (dostęp: 1.08.2021).

włączyły się sieci handlowe, producenci żywności i anonimowi darczyńcy. W pakowaniu i dystrybucji darów pomogli żołnierze Wojsk Obrony Terytorialnej i wolontariusze z parafialnych zespołów Caritas.

e) Inne inicjatywy

Biskup Adrian Galbas, księża, osoby konsekrowane, ministranci, wspólnoty i katolicycy działacze zaangażowali się również w akcję #hot16challenge2. Akcja była wsparciem zbiórki internetowej na pomoc medykom. Według zasad, artysta, który dostał nominację za nagranie wideo z „challenge”, w ciągu 72 godzin od jej otrzymania musiał nagrać 16-wersową zwrotkę piosenki i nominować do tego samego zadania kolejnych wykonawców¹⁰⁵. Rapowanie biskupa zdobyło 105 331 wyświetleń w sieci¹⁰⁶. Klerycy z Seminarium Duchownego w Elku odpowiedzieli na otrzymaną nominację od bp. Adriana i nagrali swoją piosenkę. Liczba wyświetleń 193 616¹⁰⁷ świadczy o wysokim poziomie nagrania.

Siostry Karmelitanki Bose z Elku nagrały dla wszystkich pełniących służbę na rzecz drugiego człowieka piosenkę pt. „Razem przetrwamy ten czas”¹⁰⁸. Przez utwór, nagrany za klauzurą, siostry dały świadectwo i zapewnienie o swojej modlitwie dla wszystkich potrzebujących.

Wnioski

Według metodologii zaproponowanej przez ks. Józefa Klocha spośród wydzielonych przez niego 16 kategorii aktywności pastoralnej online duchownych i wiernych świeckich, 9 miało miejsce w diecezji elckiej; były to dobroczynność, ewangelizacja, katecheza/religia w szkole¹⁰⁹, kultura, modlitwa, Msze św. i nabożeństwa, Pismo św., rekolekcje i wiadomości. Gdyby w bazach danych znalazło się więcej rekordów, wykazane zostałyby jeszcze inne zaangażowania duszpasterskie w internecie. Podkreślić należy znaczące zaangażowanie duchownych i świeckich w: 1) ewangelizację – dzięki propagowaniu rozważań do Pisma św. (kilkudziesięcioosobowa grupa księży-autorów komentarzy w videoklipach), 2) misteria Męki Pańskiej i reportaże filmowe związane z okresem Wielkiego Postu i Triduum Paschalnego, 3) rekolekcje głoszone

¹⁰⁵ A. Graczyk, *Media lokalne jako...*, dz., cyt., s. 189-191.

¹⁰⁶ Pallotti TV, You Tube, #hot16challenge2 – bp Adrian Galbas SAC, https://www.youtube.com/watch?v=KLRS_UXgq5Y, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰⁷ Klerycy z Elku #Hot16challenge2, https://www.youtube.com/watch?v=Rq_U3hVI3Bc, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰⁸ D. Sonak, *Siostry karmelitanki bose z Elku nagrały piosenkę „Razem przetrwamy ten czas”*, <https://info.wiara.pl/doc/6243493.Siostry-karmelitanki-bose-z-Elku-nagrały-piosenke-Razem>, (dostęp: 1.08.2021), Karmelici Bosi Prowincja Warszawska You Tube, *Razem przetrwamy ten czas – Karmelitanki Bose Elk & Grzegorz Kopala*, <https://www.youtube.com/watch?v=gUrSvbC2s2Q>, (dostęp: 1.08.2021).

¹⁰⁹ Nauczanie religii online także zostało wymienione wśród 9 aktywności online, na podstawie nie tyle analiz Autora, co zarządzeń ministerstwa edukacji co do trybu nauczania w szkołach podstawowych i średnich w czasie pandemii na terenie całej Polski.

w radio i w sieci. Większe zaangażowanie księży i świeckich w działalność pastoralną w sieci przyniosłoby jeszcze większą liczbę parafii online, bowiem jak wynika z analiz nie wszystkie wspólnoty były obecne w internecie.

Epidemia stała się wielkim wyzwaniem dla duszpasterstwa na całym świecie. Na szczęście wiele trudnych sytuacji zostało dobrze rozwiązanych, co pokazuje mocne strony Kościoła.

a) Postępująca epidemia była źródłem inspiracji do podejmowania przez władze kościelne określonych działań i wydawania odpowiednich norm co do zasad pracy pastoralnej. Jak wynika z powyższej analizy, już w pierwszych dniach pandemii Rada Stała i biskupi diecezjalni wydawali odpowiednie rozporządzenia. Dla wiernych były to trudne chwile, zwłaszcza dotyczące ograniczenia liczby osób w kościołach podczas modlitwy. Rozporządzenia biskupów spotkały się niejednokrotnie z krytyką ze strony duchownych i świeckich. Należy stwierdzić, że niełatwe decyzje biskupów były wyrazem odpowiedzialności i troski o zdrowie wiernych, przez co Kościół stał się miejscem promowania miłości bliźniego objawiającej się w zachowaniu różnych środków bezpieczeństwa.

b) Miesiące surowych ograniczeń w kontaktach międzyludzkich, również obostrzeń na liturgii stanowiło wyzwanie dla duszpasterzy. Internetowe transmisje nabożeństw, Mszy św., pokazują, jak ważną rolę zarówno w diecezji, jak i w parafiach odgrywały media lokalne i społecznościowe. To one jednoczyły daną wspólnotę, były miejscem wymiany informacji i tworzyły sieć modlitwy.

c) Okres pandemii na przykładzie diecezji ełckiej pokazał, iż Kościół i posługujący w nim duszpasterze, by dotrzeć do swoich parafian, muszą korzystać z nowoczesnych form komunikacji z wykorzystaniem lokalnych mediów, by dotrzeć do swoich parafian. Przykładem wynikającym z powyższej analizy jest codzienne głoszenie słowa Bożego przez biskupów i kapłanów z diecezji ełckiej.

d) Promowanie działalności religijnej i charytatywnej w lokalnych mediach prowadziło również do pozyskiwania sponsorów oraz jednoczyło daną wspólnotę w celu pomocy potrzebującym. Działania charytatywne Caritas Diecezji Ełckiej, np. „Paczka bezdotykowa” nagłośnione w lokalnej telewizji i portalach pokazują, iż możliwe jest bezinteresowne pomaganie innym, wspieranie lokalnych producentów i przedsiębiorstw.

e) Udział duchownych, w tym biskupa, w akcjach charytatywnych uczy odpowiedzialności społecznej za dobro wspólne. Akcja Hot16Challenge, w której wziął udział bp Galbas i klerycy z ełckiego seminarium, przełożyła się na konkretną pomoc w walce z COVID-19.

f) Lockdown ukazał potrzebę przyjmowaniem sakramentów, szczególnie Eucharystii. Brak możliwości regularnego uczestnictwa we Mszy św. i innych nabożeństwach wyzwolił w wiernych pragnienie tworzenia Kościoła domowego. Całe rodziny gromadziły się, trwając w duchowej łączności ze sprawowaną liturgią w kościele za pośrednictwem transmisji. Znaczące było odkrycie modlitwy rodzinnej, w czym pomógł reportaż „Nie traćmy nadziei” przygotowany na poszczególne dni Triduum Paschalnego.

g) Analizowane wydarzenia duszpasterskie w diecezji ełckiej w czasie pandemii udowadniają otwartość biskupów i kapłanów na nowe formy ewangelizacji w lokalnym Kościele. Pokazują również kreatywność i relacje duchownych z powierzonymi sobie wiernymi.

h) Ograniczenia w duszpasterstwie zwracają uwagę na wykorzystanie mediów w prowadzeniu działalności pastoralnej. Konieczne jest zrozumienie znaczenia mediów, zwłaszcza internetu, które są współczesnym areopagiem, na którym odbywa się główna wymiana myśli i kształtowanie światopoglądów. Wpływ na postawy ludzi mają social media i platforma YouTube. Kościół winien odważnie wykorzystać dostępne media do głoszenia Dobrej Nowiny.

* * *

Analysis of Online Pastoral Activity During the COVID-19 Pandemic on the Example of the Elk Diocese

Summary

The Covid-19 pandemic caused changes in all areas of society, including the religious sphere. A number of activities moved to the internet. Despite the difficulties, the Church did not stop proclaiming the Good News during this time and continued much of it online in order to remain connected to the believers. In this article, the Author used the magisterial method and content analysis of websites and social media, as well as a categorisation of online pastoral work during the pandemic period. The field of analysis was the Diocese of Elk. The Author presented a case study of Y major online activities of clergy and the laity during this time. These were: charity, evangelisation, catechesis, culture, prayer, Holy Masses and religious services, Holy Scripture, retreats and news. To provide a nationwide context, he also cites quantitative nationwide studies in relation to online broadcasting of Mass and Poles' engagement in spiritual life during the pandemic.

Keywords: COVID-19, diocese of Elk, pastoral care, pandemic, Church online.

Bibliografia

- „Bezdotykowa paczka” Caritas. Otrzyma ją kilka tysięcy seniorów, <https://olsztyn.tvp.pl/51376747/bezdotykowa-paczka-caritas-otrzyma-ja-kilka-tysiecy-seniorow>, (dostęp: 1.08.2021).
- „Który we mnie cierpisz rany”. Niezwykła Droga Krzyżowa – lista domowych cierpień i upadków, <https://stacja7.pl/droga-krzyzowa/ktory-we-mnie-cierpisz-rany-niezwykla-droga-krzyzowa-wg-biskupa-galbasa/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Artemiuk P., *Kaznodziejskie manowce*, w: *Duszpasterstwo w czasie pandemii. Zeszyt specjalny do programu duszpasterskiego Kościoła katolickiego w Polsce na rok 2020/2021*, Katowice 2020, s. 127-131.

- Benedykt XVI, „*Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary; nowe przestrzenie dla ewangelizacji*”. *Orędzie Papieża Benedykta XVI na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <https://www.paulus.org.pl/220,47-sdssp-benedykt-xvi-2013>, (dostęp: 16.06.2022).
- Bożewicz M., *Wpływ pandemii na religijność Polaków*, *Komunikat z badań CBOS nr 74/2020*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_074_20.PDF, (dostęp: 25.07.2021).
- Brusiło J., *Program duszpasterski Kościoła w Polsce 2019-2022 wobec Eucharystii w epidemii COVID-19*, w: *Duszpasterstwo w czasie pandemii. Zeszyt specjalny do programu duszpasterskiego Kościoła katolickiego w Polsce na rok 2020/2021*, Katowice 2020, s. 61-80.
- Caritas organizuje akcję „Paczka bezdotykowa”*, <https://www.tvp.info/47338067/koronawirus-w-polsce-wlacz-sie-w-akcje-paczka-bezdotykowa-i-pomoz-potrzebujacym-pomocy-wieszwiecej>, (dostęp: 1.08.2021).
- Coś dla ducha... #postspeech – Codzienne rozważania kapłanów diecezji elckiej związanych z Duszpasterstwem Młodzieży*, <https://www.regielnica.pl/2020/03/zaproszenie-do-wspolnemodlitwy-o-oddalenie-koronawirusa-z-naszej-diecezji-ojczyzny-europy-i-swiate/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Dekret – 14.03.2020*, <https://kuria.gliwice.pl/2020/03/14/dekret-14-03-2020/>, (dostęp: 28.06.2021).
- Dekret Biskupa Elckiego w związku z zagrożeniem pandemią*, <https://katedra.axistudio.pl/2020/03/dekret-biskupa-elckiego-w-zwiazku-z-zagrozeniem-pandemia/>, (dostęp: 28.06.2021).
- Dekret Biskupa Tarnowskiego po wprowadzeniu stanu zagrożenia epidemicznego w Polsce (14.03.2020)*, <https://diecezja.tarnow.pl/index.php/wiadomosci/item/7545-dekret-biskupa-tarnowskiego-po-wprowadzeniu-stanu-zagrozenia-epidemicznego-w-polsce-14-03-2020>, (dostęp: 29.06.2021).
- Dekret bpa Wiesława Śmigła związany z rozprzestrzenianiem się koronawirusa*, <https://diecezja-torun.pl/Artykuly/View/3545/dekret-bpa-wieslawa-smigla-zwiazany-z-rozprzestrzenianiem-sie-koronawirusa>, (dostęp: 29.06.2021).
- Diecezja elcka: Koniec dyspensy – wraca obowiązek Mszy św. niedzielnej*, <https://www.ekai.pl/diecezja-elcka-koniec-dyspensy-wraca-obowiazek-mszy-sw-niedzielnej-d586287/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Dyspensy Biskupa Elckiego od obowiązku Mszy św. niedzielnej – komunikat*, <https://parafia.wigry.pro/aktualnosci/diecezja-elcka/610-dyspensy-biskupa-elckiego-od-obowiazku-mszy-sw-niedzielnej-komunikat.html>, (dostęp: 30.07.2021).
- Dyspensy biskupa elckiego*, <https://www.goldap.info/z-regionu-kraju-i-swiate/25285-dyspensy-biskupa-elckiego>, (dostęp: 26.07.2021).
- Dyspensy Biskupa w związku z epidemią*, <http://diecezja.sosnowiec.pl/news/dyspensy-biskupa-w-zwiazku-z-epidemia-3879>, (dostęp: 28.06.2021).
- Dzielmy się miłością – Biuletyn Informacyjny Caritas Diecezji Elckiej czerwiec 2020*, <http://martyria.diecezja.elk.pl/dzielmy-sie-miloscia-biuletyn-informacyjny-caritas-diecezji-elckiej-czerwiec-2020/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Ekstremalna Droga Krzyżowa – we wnętrzu serca i domu*, <https://mostdonieba.pl/2020/04/06/ekstremalna-droga-krzyzowa-we-wnetrzu-serca-i-domu/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Facebook, *Parafia p.w. Świętego Tomasza Apostoła w Elku*, https://pl-pl.facebook.com/Parafia-pw-Swietego-Tomasza-Apostoła-w-Elku-200552219996566/videos/msza-sw-pod-przewodnictwem-je-ks-bpa-jerzego-mazura-biskupa-elckiego/1214596652205631/?so_=_permalink&_rv_=_related_videos, (dostęp: 30.07.2021).
- Facebook, *Parafia Świętej Rodziny w Augustowie Msza święta 06.04. godz. 18:00*, <https://pl-pl.facebook.com/ParafiaSwietejRodzinywAugustowie/videos/msza-swiet-a-0604-godz-1800/494486021430673/?extid=SEO---->, (dostęp: 30.07.2021).
- Facebook, *Parafia Świętej Rodziny w Augustowie Msza święta, II Niedziela zwykła, 17.01.2021 r. Mszy świętej przewodniczy Ks. dr Marek Janowski*, <https://pl-pl.facebook.com/ParafiaSwietejRodzinywAugustowie/videos/msza-swiet-a-ii-niedziela-zwykla-17012021-r-mszy-swietej-przewodniczy-ks-dr-marek/234937964821212/>, (dostęp: 30.07.2021).

- Franciszek, *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są. Orędzie Franciszka na 55. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <https://papierz.wiara.pl/doc/6700931.Chodz-i-zobacz/2>, (dostęp: 25.07.2021).
- Gralczyk A., *Media lokalne jako wsparcie dla działań duszpasterskich w czasie pandemii COVID 19 na przykładzie parafii Wszystkich Świętych w Kórniku*, w: *Media lokalne. Doświadczenie i przyszłość*, Warszawa 2021, s.177-194.
- Grześkowiak J., *W kleszczach koronawirusa*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 40(2020), nr 2, s. 253- 287.
- Guzewicz W., *Z dziejów diecezji elckiej 1992-2007*, „Studia Elckie” 10(2008), s. 163-191.
- Jest dyspensza Biskupa Elckiego od obowiązku niedzielnej mszy*, <https://www.dziendobryelk.pl/rozrywka/item/1102-jest-dyspensza-biskupa-elckiego-od-obowiazku-niedzielnej-mszy>, (dostęp: 25.07.2021).
- Kapłani modlą się za swoich wiernych w czasie pandemii*, <https://www.radiomaryja.pl/informacje/kaplani-modla-sie-za-swoich-wiernych-w-czasie-pandemii/>, (dostęp: 30.07.2021).
- Karmelici Bosi Prowincja Warszawska, You Tube, *Razem przetrwamy ten czas- Karmelitanki Bose Elk & Grzegorz Kopala*, <https://www.youtube.com/watch?v=gUrSvBC2s2Q>, (dostęp: 1.08.2021).
- Klerycy z Elku #Hot16challenge2*, https://www.youtube.com/watch?v=Rq_U3hVI3Bc, (dostęp: 1.08.2021).
- Kloch J., *Parafie online w Polsce w dobie pandemii Covid-19. Studium przypadku*, „Collquia Theologica Ottoniana” 37(2021), s. 95-113.
- Komunikat Elckiej Kurii Diecezjalnej 24.03.2020*, <https://parafia.wigry.pro/aktualnosci/diecezja-elcka/615-komunikat-elckiej-kurii-diecezjalnej-24-03-2020.html>, (dostęp: 30.07.2021).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Budujmy więzi! List pasterski z okazji X Tygodnia Wychowania w Polsce, 28.08.2020*, <https://episkopat.pl/biskupi-przed-x-tygodniem-wychowania-budujmy-wiezi/>, (dostęp: 10.09.2021).
- Koniec Dyspensy od Mszy niedzielnej i świątecznej*, <https://diecezjaelk.pl/2021/06/15/koniec-dyspensy-od-mszy-niedzielnej-i-swiatecznej/>, (dostęp: 29.06.2021).
- Kościół w Polsce w czasie pandemii*, <https://kosciol.wiara.pl/doc/6846047.Kosciol-w-Polsce-w-czasie-pandemii>, (dostęp: 1.08.2021).
- Kowalski D., *Triumf Paschalne w czasie pandemii koronawirusa w 2020 roku*, „Studia Elckie” 23(2021), s. 59-71.
- Misterium Męki Pańskiej*, <http://dziennikteatralny.pl/artykuly/misterium-meki-panskiej-5.html>, (dostęp: 30.07.2021).
- Misterium Męki Pańskiej*, <https://www.goldap.info/goldap/25415-misterium-meki-panskiej-3>, (dostęp: 30.07.2021).
- Misterium Męki Pańskiej*, <https://www.radiolodz.pl/posts/60216-misterium-meki-panskiej>, (dostęp: 30.07.2021).
- Misterium Męki Pańskiej*, <https://www.zachod.pl/audycja/misterium-meki-panskiej/>, (dostęp: 30.07.2021).
- Misterium Męki Pańskiej. W piątek o 18:05 w Radiu Zachód*, <https://www.zachod.pl/185443/misterium-meki-panskiej-w-piatek-o-1805-w-radiu-zachod/>, (dostęp: 30.07.2021).
- Modlitwa papieża Franciszka o ustanie pandemii koronawirusa i błogosławieństwo „Urbi et Orbi” – 27 marca 2020*, <https://misericors.org/modlitwa-papieza-franciszka-o-ustanie-pandemii-koronawirusa-i-bogoslawienstwo-urbi-et-orbi-27-marca-2020/>, (dostęp: 18.09.2021).
- Msza Święta – Uroczystość NMP Królowej Polski Parafia Chrystusa Króla w Suwałkach*, <https://www.youtube.com/watch?v=H7NhLyMY-24>, (dostęp: 30.07.2021).
- Niedziela Palmowa rozpoczyna Wielki Tydzień. Nabożeństwa przeniosły się do radia i Internetu*, <https://radio.opole.pl/100,319163,niedziela-palmowa-rozpoczyna-wielki-tydzien-nabo>, (dostęp: 30.07.2021).

- Odwolanie reskryptu dyspensy*, <https://kuria.gliwice.pl/2021/06/16/odwolanie-reskryptu-dyspensy/>, (dostęp: 29.06.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *#hot16challenge2 – bp Adrian Galbas SAC*, https://www.youtube.com/watch?v=KLRS_UXgq5Y, (dostęp: 1.08.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Pewność (5)*, <https://www.youtube.com/watch?v=RReL0u8yc2g>, (dostęp: 1.08.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Decyzja (4)*, <https://www.youtube.com/watch?v=ce7PckQIF8Y>, (dostęp: 1.08.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Droga (2)*, https://www.youtube.com/watch?v=na4ybQ2_uV8, (dostęp: 1.08.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Świadomość (1)*, <https://www.youtube.com/watch?v=PVQMbvJ9zQ>, (dostęp: 1.08.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Wolność (3)*, <https://www.youtube.com/watch?v=ElZ8eUfz1Yg>, (dostęp: 1.08.2021).
- Pallotti TV, You Tube, *A Wy – za kogo mnie uważacie? – Wspólnota (7)*, <https://www.youtube.com/watch?v=AvNT2HYz2QM>, (dostęp: 1.08.2021).
- Pawlina M., *Misterium Męki Pańskiej w Budzowie*, „Studia Elckie” 13(2001), s. 591-599.
- Przywara B., *Online Live-Stream Broadcasting of the Holy Mass during the COVID-19 Pandemic in Poland as an Example of the Mediatisation of Religion: Empirical Studies in the Field of Mass Media Studies and Pastoral Theology*, „Religions” 12(2021), s. 1-28.
- Radio Maryja, You Tube, *Droga Światła – Goldap*, <https://www.youtube.com/watch?v=fzA5y74n3hQ>, (dostęp: 1.08.2021).
- Radio Maryja You Tube, *Zwiastun Drogi Światła – Goldap 2020*, <https://www.youtube.com/watch?v=ZTajE32aNic>, (dostęp: 1.08.2021).
- Radiowe rekolekcje wielkopostne z Bp Adrianem Galbasem SAC: 29-31 marca godz. 21.00*, <https://smbf.pl/rekolekcje-radiowe-z-bp-adrianem-galbasem-sac/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Rekolekcje – bp Adrian Galbas SAC*, <https://pallotti.fm/rekolekcje-bp-adrian-galbas-sac/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Rekolekcje Wielkopostne i Droga Krzyżowa w Radiu 5*, <https://www.regielnica.pl/2020/03/rekolekcje-wielkopostne-i-droga-krzyzowa-w-radiu-5/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Reportaże w TV Trwam z diecezji elckiej – Wielki Tydzień*, http://janchrzyciel.augustow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=854:reportae-w-tv-trwam-z-diecezji-elckiej-wielki-tydzie&catid=38:ogloszenia&Itemid=56, (dostęp: 30.07.2021).
- Reportaże w TV Trwam z diecezji elckiej – Wielki Tydzień*, http://janchrzyciel.augustow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=854:reportae-w-tv-trwam-z-diecezji-elckiej-wielki-tydzie&catid=38:ogloszenia&Itemid=56, (dostęp: 30.07.2021).
- Rozpoczęliśmy Wielki Tydzień*, <https://goldap.org.pl/2020/04/rozpoczelymy-wielki-tydzien/>, (dostęp: 30.07.2021).
- Rozporządzenie Biskupa Drohiczyńskiego w związku z obecną sytuacją epidemiologiczną*, <https://drohiczynska.pl/aktualnosci/rozporzadzenie-biskupa-drohiczynskiego-w-zwiazku-z-obecna-sytuacja-epidemiologiczna/>, (dostęp: 28.06.2021).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000433>, (dostęp: 28.06.2021).
- Seweryniak H., *Teologie na „progu domu”*, „Kultura – Media – Teologia” 1(2010), nr 1, s. 9-22.
- Skworc W., *Słowo wstępne abp. Wiktora Skworca, przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP*, w: *Duszpasterstwo w czasie pandemii. Zeszyt specjalny do programu duszpasterskiego Kościoła katolickiego w Polsce na rok 2020/2021*, Katowice 2020.

- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, w: *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 509-606.
- Sonak.D., *Siostry karmelitanki bose z Elku nagrały piosenkę „Razem przetrwamy ten czas”*, <https://info.wiara.pl/doc/6243493.Siostry-karmelitanki-bose-z-Elku-nagrały-piosenke-Razem>, (dostęp: 1.08.2021).
- Szczepaniak M., *Wiralizacja i wirtualizacja liturgii? Studium przypadku transmisji Mszy św. w czasie pandemii*, „Collectanea Theologica” 91(2022) nr 1, s. 133-154.
- W parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Suwałkach trwa nieustanna modlitwa o ustanie pandemii koronawirusa*, <https://www.radiomaryja.pl/informacje/w-parafii-pw-najswietszego-serca-pana-jezusa-w-suwalkach-trwa-nieustanna-modlitwa-o-ustanie-pandemii-koronawirusa/>, (dostęp: 30.07.2021).
- Wakacyjne rekolekcje z bp Adrianem Galbasem SAC*, <https://biskupgalbas.pl/wakacyjne-rekolekcje-z-bp-adrianem-galbasem-sac/>, (dostęp: 1.08.2021).
- Wskazania biskupa elbląskiego w związku z zagrożeniem koronawirusem*, <http://www.diecezja.elblag.pl/home/show/wskazania-biskupa-elblaskiego-w-zwiazku-z-zagrozeniem-koronawirusem/>, (dostęp: 28.06.2021).
- Wskazania Biskupa Elckiego odnośnie przeżywania nabożeństw Wielkiego Tygodnia i uroczystości paschalnych*, <https://parafia.wigry.pro/aktualnosci/diecezja-elcka/617-wskazania-biskupa-elckiego-odnosnie-przezywania-nabozenstw-wielkiego-tygodnia-i-uroczystosci-paschalnych.html>, (dostęp: 30.07.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Czwartek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=oobcbTN9y2o>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Czwartek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=2XmWwVuncbw>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Czwartek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=FB4sNLd5YkA>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Niedziela IV Tygodnia Wielkiego Postu*, https://www.youtube.com/watch?v=_kWVqsm-J9A, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Niedziela V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=z3VHWvu-QTk>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Piątek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=5zU5LMoOsNI>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Piątek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=efqT7F4Wk4>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Poniedziałek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=QEpZatvuuqE>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Poniedziałek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=RUY2fqvFRC4>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Poniedziałek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=YuxJV-GaBFc>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Sobota III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=YXpjb6P5k78>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Sobota IV Tygodnia Wielkiego Postu*, https://www.youtube.com/watch?v=k_kjV8BBVBo, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Środa Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=iOQv6Qg83HE>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Trzecia Niedziela Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=Tpe9EIVFno>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Wtorek III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=ul6A9MkWHQg>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Wtorek IV Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=BlppOLu3ZVQ>, (dostęp: 1.08.2021).

- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech Wtorek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=keUp4cHxyCw>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Coś dla ducha...#postspeech., Środa III Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=k4ATOUz2B6Q>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Ekstremalna Droga Krzyżowa - w domu i w sercu*, https://www.youtube.com/watch?v=n5p_yj_CwRc, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Parafia Katedralna pw. Św. Wojciecha w Elku*, <https://www.youtube.com/watch?v=Yvsf1dUXuTI>, (dostęp: 30.07.2021).
- You Tube, *Reportaż: Nasza Pascha*, https://www.youtube.com/watch?v=8BcIsn_gCKc, (dostęp: 30.07.2021).
- You Tube, *Reportaż: Nie traćmy nadziei*, https://www.youtube.com/watch?v=2Bk0_YNy7VQ, (dostęp: 30.07.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Piątek V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=F9x8vF35Tt4>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Sobota V Tygodnia Wielkiego Postu*, <https://www.youtube.com/watch?v=rWufTorzLCM>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielka Sobota*, <https://www.youtube.com/watch?v=cwcf3No4OxA>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielka Środa*, <https://www.youtube.com/watch?v=XCxOEBw18Ag>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Czwartek*, https://www.youtube.com/watch?v=TJv5_AGf5Bk, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Piątek*, <https://www.youtube.com/watch?v=KW8JYaSF1Io>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Poniedziałek*, https://www.youtube.com/watch?v=_r-Ak39T8ro, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha... #postspeech Wielki Wtorek*, <https://www.youtube.com/watch?v=TZd5UZlWPMQ>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo dla ducha...#postspeech Niedziela Palmowa, XXXV Światowy Dzień Młodzieży #SDM2020*, <https://www.youtube.com/watch?v=qOym8y37RIA>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Słowo Księdza Biskupa Jerzego do młodych*, <https://www.youtube.com/watch?v=bkhhki3cOwo>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Uroczystość Zwiastowania Pańskiego*, <https://www.youtube.com/watch?v=DhzM9b5s89Q>, (dostęp: 1.08.2021).
- You Tube, *Życzenia ks. Bpa Jerzego Mazura*, <https://www.youtube.com/watch?v=O7Wjp26ZHWU>, (dostęp: 1.08.2021).
- Zakończyło się 389. Zebranie Plenarne KEP (Komunikat)*, <https://www.ekai.pl/zakonczylo-sie-389-zebranie-plenarne-kep/>, (dostęp: 29.06.2021).
- Zaproszenie do wspólnej modlitwy o oddalenie koronawirusa z naszej Diecezji, Ojczyzny, Europy i świata*, <https://www.regielnica.pl/2020/03/zaproszenie-do-wspolne-modlitwy-o-oddalenie-koronawirusa-z-naszej-diecezji-ojczyzny-europy-i-swiate/>, (dostęp: 30.07.2021).
- Zarządzenie nr 1/2020 Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z 12 marca 2020 r.*, <https://episkopat.pl/zarzadzenie-nr-1-2020-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-z-dnia-12-marca-2020-r/>, (dostęp: 28.06.2021).